

ריבנה של תורה

כתובת המערכת: מודיעין עילית, חסילת יוסף 3/10. טל' 08-9744220 © דוא"ל לתגובות ורשימת תפוצה: rg5740@gmail.com

י"ל ע"י
כולל
"שערים המצויינים"
שע"י מוסדות "דרכי תורה"
רחובות
פרשת ואתחנן
גליון 281
אב תשע"ב



לע"נ נאז'ה בת
תאג'ה ע"ה סלמי

בנין אב

מיסודות חינוך הבנים והתלמידים- דוגמא אישית ודברים היוצאים מן הלב

של תורה ויראה. ורק כשהאב והמחנך הינם בבחינת "והיו הדברים האלה על לבבך", ותורתם ותוכחתם נובעים מפנימיותם, אזי הלימוד הוא בבחינת "ושננתם", כחיצים שנונים של יראה ודעת המפלחים בלבבות הרכים, ועושים בהם רושם בל ימחה לכל חייהם.

עצת החכם באדם- "כתבם על לוח לבך" ורק

אח"כ "קשרם על גרגרותיך"

והאלשיך הוסיף נופך לדבריו היקרים, וביאר, שלעצה זו נתכוון החכם באדם באומרו (משלי ג, ה) "קשרם על גרגרותיך, כתבם על לוח לבך". כי גרגרת היא הקנה, שממנו הדיבור יוצא. וזהו רמז לאב ולמלמד שבאמרי פיהם היוצאים מן הקנה, מלמדים תורה לבנים ולתלמידים. אך תנאי ראשון במעלה הוא, שלא ילמד האדם לאחרים, וישמיעם מגרגרתו ומקנהו, אלא אם הינו בבחינת "כתבם על לוח לבך", ודברי התורה חקוקים בליבו, ורק אהבת התורה ויראת ה' שוררים בנפשו, ללא ערך לענייני העוה"ז.

דוגמא אישית מתוכת פועילה יותר מכל

יסוד נורא זה של האלשיך, נשנה במקום נוסף בפרשתנו, וכפי שפירש **הסבא מקלם** זצ"ל (כתבי הסבא מקלם ח"ב עמ' רט) את הפסוק "ולמדתם אותם בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך". שלכאורה היה צריך לומר "בשבתם בביתם ובלכתם בדרך", היות והכתוב עוסק בלימודם של הבנים ולא בלימודו של האב. אלא שרמז יש בדבר, **שאם האב מייחל שתהא בבניו אהבת תורה, ויעמלו בה בכל כחם, הרי שעליו לשמש להם לדוגמא**, ולהיות בעצמו שקוע בתורה בכל זמן ועת, בשבתו בביתו ובלכתו בדרך. כי דוגמא אישית מחנכת ומועילה יותר מכל תוכחות המוסר, והיא החינוך התועלתי והטוב ביותר לתורה וליראת שמים.

איסתי מובטח האב שבניו יהיו אוהבי תורה

כלל גדול זה העומד ביסוד חינוך הבנים, נשתלש במקום נוסף בפרשתנו, והינו טמון - לדברי רבינו **הבן איש חי** (עוד יוסף חי, דרשות) - בפסוק (ד, י) "אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה, ואת בניהם ילמדון". כי לכאורה צריך ביאור, שהרי הפסוק התחיל ב"אשר ילמדון", דהיינו לימוד האבות, וסיים ב"ואת בניהם ילמדון", שהוא לימוד הבנים, ומשמע שיש שייכות וקשר בין הציווי לישראל ללמוד את התורה, לחובה המוטלת עליהם ללמוד את בניהם. וביאר, שהדברים קשורים זה בזה עד מאד, כי כאשר האבות מחנכים ומזרזים את בניהם לשקוד על תלמודם, ואילו הם עצמם טרודים לגמרי בפרנסתם, ואינם קובעים שום עת ללימוד תורה, הרי שגם הבנים מאבדים את החשק ואת הרצון ללמוד, ותוכחת האבות אינה נשמעת כלל באזניהם. והדרך הנכונה היא, שככל שיהיה האב עסוק וטרוד, יראה הבן כי אביו לעולם אינו עוזב את לימוד התורה.

נתיב החינוך שלאורו התחנך האדם בילדותו, הינו הדבר המכריע והמשפיע ביותר על עיצוב אישיותו לאורך כל ימי חייו, עד בגרות ושיבה. אותם ערכים נעלים ומידות תרומיות שהוטמעו בו מינקותו, ילוו אותו בכל צעד שיעשה במשך ימי חייו. ולכך, כה רבה וגדולה היא חובת האב והמלמד, להטביע את חותמם לטובה בנפש הנער, ולהעניק לו את אותם יסודות רוחניים וטמירים, של תורה ויראה, מידות ודרך ארץ.

דברים שאינם בוקעים מהלב, אין בכוחם לחדור

ללב הבן והתלמיד

ובפרשתנו נשנה ונשתלש כלל גדול בדרכי חינוך הבנים והתלמידים, אשר לאורו ישאו מאמצי האב והמחנך פרי, ובחסרונו עתיד החינוך לנחול כשלון נחרץ. שורשיו של כלל זה נעוצים בפסוק "ושננתם לבניך", העוסק בחובת לימוד ושינון דברי התורה, והנחלתם לבן ולתלמיד. כי "בניך" לפי פשוטו היינו הבנים, וחז"ל (רש"י ע"פ הספרי) הוסיפו על כך, ש"בניך" אלו התלמידים. ברם, אם בחובת לימוד גרידא עסקינן, א"כ מן הראוי היה לומר "ולמדתם לבניך", ולא "ושננתם". ואכן, הערה זו עומדת - לדברי **השפתי חכמים** (אות ש"ז) - ביסוד דרשת חז"ל (קדושין כ, י) 'ושננתם, שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד'.

אולם **רבינו האלשיך** (ד, י) הנפיק מהערה זו, אבן יסוד בדרכי החינוך. וכתב, 'בשום לב אל תיבת "ושננתם", ולא אמר 'ולמדתם'. יתפרש הענין, כי בא ללמד דעת לכל אב וחכם המלמד תורה ומוסר, שיהא זה כלל גדול בידם, כי הקנס דברי פיהם, בלב הבן והתלמיד, כחיצה גיבור שנונים, לשמור ולעשות בכל לב ונפש. או בלבתי הכנס, אלא לשמור אונים בלבד, ואחרי כן יהיו הדברים רפויים בידם. הנה בזה הדבר תלוי, **כי כל דבר, כפי מוצאו אשר ממנו יצא, כן יהיה הילוכו ומנוחתו בלב שומעיו**. כי אם יהיו הדברים היוצאים מפי האב והמלמד נובעים מקרב לבם, אזי יכנסו בלב שומעיהם כחיצה גבור שנונים, ושם ינוחו לשמור ולעשות בכל מאמצי כח. אך אם לא מלבם ידברו, כי אם מן השפה ולחוץ, אזי גם בלכתם לאזני שומעיהם, בחוץ יעמודו, ופרי בל יעשו.

וזהו כוונת הכתוב באומרו, "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ושננתם לבניך". כלומר, כי הלא עליך האב והמחנך מוטל ללמד לבניך ולתלמידך תורה ואהבת ה', בכל לב ובכל נפש ובכל מאד, כאשר צויתי עליך. אך דע, כי למען יהיו דבריך שנונים ויכנסו בלבבות השומעים, **צריך אתה תחילה לקבלם עליך בלבבך ובשני יצריך. ואז בלמדך את בניך ותלמידך, יפלו הדברים ויכנסו עד עומק לבם כחיצה גבור שנונים**. ולכך נאמר תחילה "והיו הדברים האלה על לבבך", ורק אחר כך "ושננתם לבניך", כי בדרך זו יהיו דבריך כחיצים שנונים, לפלס נתיב מאזניהם עד למעמקי לבם.

ועומק דבריו הוא, שלכך לא נאמר 'ולמדתם לבניך', כי לימוד תורה באופן של לימוד והעברת ידע מן השפה ולחוץ, ללא שהדברים יצאו מפנימיות לב האב והמחנך, איננו עושה פרי, ולא יתאזרח לעולם בלב החניך. כי כלל נקוט בדינו, שרק דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, ומכלל הן אתה שומע לאו, שדברים שאינם בוקעים מהלב, אין בכוחם לחדור ללב הבן והתלמיד, ואין ביכולתם לחצוב בנפשו יסודות

ומעתה ינהרו דברי הכתוב "אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים", כי הכוונה בזה היא, שאם האבות יקבעו עתים לתורה בכל מצבי החיים השונים [בבחנית "כל הימים"], הגם שיהיו טרודים ביגיע כפים ובעבודה קשה [י'אשר הם חיים על האדמה], אזי יהיו בטוחים כי יקויים בהם, "וואת בניהם ילמדון", כי הבנים ילמדו מאהבת התורה של אביהם, ולא יבטלו מזמנם לריק, ויוסיפו עוד כהנה וכהנה בלימוד התורה הקד'.
הגר"ש וולבה- בחינוך הבנים נשלטת העבודה

הרוחניות של האב

ובדברים אלה ישנו רובד פנימי עמוק יותר, כי מלבד חובת האב לשמש כדוגמא לבניו, הרי שרק בחינוך בניו לתורה ויר"ש נשלמת רוחניותו בפועל, וכפי שביאר הגר"ש וולבה זצ"ל במאמר החינוך (עלי שור ח"א עמי רט"ו פרק ראשון). כי אילו היה ענין החינוך רק להעמיד את הבנים על דרך התורה והיראה, דיינו בחומרת עבודה זו. אך באמת יש לדעת, שלא זו בלבד, אלא שאף עצם רוחניותו של האב מתעצמת בחינוך בנו. היות והאב עצמו, עם כל המצוות שהוא עושה, והתורה שהוא לומד, נחשב עדיין 'בכח', דהיינו מדרגה עצמית שעדיין אינה מושלמת, ושלימותה תלויה ועומדת עד שיוכה לגדל בנים ההולכים בדרך ה' אף הם. אי לואת, עצם ענין החינוך מטיל על האבות אחריות עצומה למעשיהם למען יתחזקו בהתנהגותם ולא יהיו דוגמה שלילית לבניהם. ובא וראה דברים נוראים **בתנא דבי אליהו** (רבה כא) 'שאי אליו כפיך על נפש עולליך (איכה ב, יט). מכאן אמרו, יבקש אדם רחמים על בניו שלא יצא אחד מהם לידי עבירה. ולא יראה אדם את אביו ואמו כשהם מדברים דברים יתירים ויחריש להם, ואם עשה כן הוא ואם אין ממלאים את ימיהם'. והוסיף הגר"ש וולבה 'העובדה ש'אני אב, היא לבד מספיקה כדי להכריחני להורות עצומה אפי' מדבר בטל ודיבור אסור. ובה לבד כדאי להמריצני לקיים מצוות בשמחה ובכבוד ראש. ועלי ליתן אל לב, כי בני הקטן מסתכל בי, ותנועותי והבעת פני בעת עשיית המצוה, הכל נחרט עמוק בלבו ובמוחו הרכים. ולכך חלילה חלילה שבנינו יראו אותנו מתרשלים פעם בקיום מצוה, או ניגשים אל מצוה בקלות ראש. כי ההרס של הדוגמה הרעה ח"ו לא יתוקן, וישפיע ביתר שאת אחרי שנים, ולא יועילו ח"ו גם דברים יפים ורבים שנדבר עמהם על קיום המצוות'.

על פי מה יש לבחור מלמדי תשב"ר ?

והן הן הדברים גם לגבי מורה ומלמד, כי הנה ידוע (ע"פ ב"ב כא.) שמתחילה התקינו להושיב מלמדי תינוקות בירושלים, והיו מעלים לשם את הנערים ללמוד תורה. וביארו **התוס'**, שקבעו את מקום הלימוד בירושלים, לפי ששם היה הנער רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, והיה מכוון את לבו לתורה ויראה. וכתב **החתם סופר** (חידושים, שם), שטעם זה, אותם מלמדים שלמדו את ילדי ישראל, נבחרו לפי גודל יראת ה' שבלבם. וכתב, **'שכל מלמד ומלמד היה יר"ש ביותר, כי דברים היוצאים מלב ירא וחרד נכנסים אל לב הנער, ומלהיבים אותו כאש בוערת ביראת ה' ואהבתו. אך אם אין יראת ה' בלבו אזי אף אם הוא מלמד מומחה, מלאכתו רמיה, ומחריב את לב הנער'.**

ובדרך זו ביאר החת"ס את הנאמר בפרשתנו (ד, טו), "רק השמר לך ושמור נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו

מלבבך כל ימי חייך, והודעתם לבניך ולבני בניך". שהזהירנו בזה, שאם ירגיש האב והמלמד קרירות ביראת ה' שבלבו, לא ילמד תורה לבניו ולתלמידיו. כי דברים היוצאים מלב שאינו ירא, לא רק שאינם נכנסים ללב, אלא שיש בהם השפעה קלוקלת על הנער. ולכן יתן האב והמלמד אל לבו להתחזק בכל עת ביראת ה', ורק כך תהא תועלת בחינוכו.

אילן אילן בפה אברך

וזאת למודעי, כי הברכה הגדולה ביותר לאדם, היא שבניו למדים ממעשיו וממשיכים את דרכו בקודש. וכפי שביאר **הרב מפוניבז'** זצ"ל (ראה בספר הרב מפוניבז' ח"א עמי קפ'), את הפסוק (בראשית טו, טו-טז) "ויברך את יוסף ויאמר וגו', המלאך הגואל אותי מכל רע את הנערים". כי לכאורה, הרי נאמר "ויברך את יוסף", והיכן היא ברכתו, שהלא לא בירך ישראל סבא אלא למנשה ואפרים. וביאר, **שהברכה הטובה ביותר בעבור אב יהודי היא שבניו יהיו מבורכים, וילכו בדרכו ובהליכותיו, כפי שנתברך יוסף בצדקת בניו אחריו.**

ועפ"ז יבואר כמין חומר המעשה המפורסם (תענית ב:) ברב נחמן שביקש מר' יצחק שיברכהו, ועל כך השיב לו במשל, 'אילן אילן במה אברכך', היות וכבר זכה ר"נ לכל הברכות, תורה ועושר ובנים, ובמה נותר עוד לברכו. אמנם בירך אותו, 'יהי רצון שיהיו צאצאי מעדך כמותך'. ולכאורה הרי לבסוף נמצא שברך את בניו ולא אותו, ור"נ הרי ביקש ברכה לעצמו. ועל כרחך, שברכת הבנים ההולכים בדרך האב, באהבת תורה ויראת ה', היא הברכה המעולה והנאצלת שבה יכול האדם להתברך.

שבח האב והבן בהיותם שלשלת מפוארת של

אהבת תורה ויר"ש

וראה מפורשת לדברינו, מדברי **הראשית חכמה** (פרק גידול בנים), 'צריך להזהר ביותר שלא ידבר או יעשה בפני בנו דבר מגונה, שמא ילמד ממנו. שאם יאמר לו האב למה עשית כך וכך, יאמר לו הבן, והלא עשית אתה כן. ועל זה אמרו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים. סוף דבר, ישתדל מאד להרחיק את בנו מן הכיעור, ויקרבנו למדת החסידים והישרים. כגון כשיקום האב בבוקר לתפילה, יוליך בנו עמו לביהכ"ס. וכשילך לגמול חסדים יוליך לבנו עמו, כדי שירגילו בגמילות חסדים. ונמצא האב זוכה ומזכה לבנו, לפי שילמד לעשות כמעשה אביו, וילך בדרך הנכונה כאביו, ובה יזכה האב לברכה. כפי שנתברך ר"נ, יה"ר שיהיו צאצאי מעדך כמותך. ומחיקש הדברים למדנו, שברכה היא לאב כשבנו לומד ממעשיו וממשיך בדרכו, והיא היא הברכה שבה נתברך ר"נ. ויש להוסיף עוד נדבך, עפ"ד הגר"ש וולבה דלעיל, שכשהבנים הולכים בדרך האב, הרי זה מביא לידי גמר ושלמות את העבודה הרוחנית של האב, וא"כ ברכת 'שיהיו צאצאי מעדך כמותך', הינה ברכה רוחנית שממנה נהנה האב בעצמו. ללמדך, שגם האב וגם הבן משתבחים בהיותם שלשלת מפוארת ודרך מאירה של אהבת תורה ויר"ש.

לשמיעת שיצורי הרב ראובן גולץ ב'קול' הלשון' חייגו 03-6171001.
לשידור החי יש להקיש כוכבית. לשיעורים מוקלטים יש להקיש
ברצף 1-2-48-1.

העלון מוקדש לע"נ

פנחס בן נעמי ז"ל עמרמי
קלרה בת חיים דב ע"ה לביא
אסתר בת שמחה ע"ה דניס
טאום בת גוהר ע"ה סלמי
יעק בן סוליקה ז"ל אדרי
עוואד בן סעיד זכריה ז"ל ימיני
שמעון בן שלום ז"ל בר כוכבא
עליה בת סולטנה ע"ה אבוטבול
גאולה בת סמרה ע"ה ביז
רונית בת סעדה מזל ע"ה קרוה
תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ

מיכאל בן יוכבד אביגיל ז"ל חנוך
חנה בת סאלם ע"ה גראפי
אליהו בן זוהרה ז"ל אטיאס
יצחק בן הלן ז"ל הוד
לילי בת זאיה ע"ה הוד
מיסה בת אסתר ואליהו ע"ה דבש
מרדכי מורד בן טאוריה ז"ל לוי
דוד ישראל בן חנינה ז"ל שרעבי
חנה בת לונה ע"ה בן כסתר
חנה בת אסתר מלכה ע"ה פנדר
תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ

שלמה בן טאום ז"ל סלמי
הרב ישי בן סעדיה זצ"ל שרעבי
יהודה בן רבקה ז"ל שמעוני
רחמים בן יעקב ז"ל אמנו
פנינה נעמי בת לעיישה ע"ה אוחנה
מרדכי בן זוהרה ז"ל בוהדנה
איילת בת זוהרה ע"ה בוהדנה
ורדה בת גמרה ע"ה סרור
משיח בן שושנה רוזה ז"ל גיא
תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ

ר' בנימין בן משה ז"ל קומה
סרח שרה בת רחמה ע"ה קומה
רחל בת סאלחה ע"ה מעברי
נאוה מזל בת תאג'ה ע"ה סלמי
שרה זוהרה בת דוד ע"ה גסי
שרינה בת לואיזה ע"ה מזוז
יצחק בן לונה ז"ל טובול
יצחק בן תמו ז"ל אביסדיד
נעמה בת שמעה ע"ה רידי
ורדה בת יוסף ע"ה גהלי
תנצב"ה

קורא נכבד ! עלון זה יו"ל כחלק מפעילויות מוסדות "דרכי תורה" רחובות. בנוסף לכך קיימים: כוללים לאברכים מצויינים. בימ"ד להוראה ולרבנות. כולל ערב. כולל בין הזמנים. כולל יום שישי. כולל פנסיונרים. קרן "פוחת את ידך" - סיוע למשפחות נזרקות. וכן הנצחה לע"ז הנפטרים. אם ברצונך להיות שותף למפעל אדיר של תורה וחסד במשך כל ימות השנה, צור קשר עם הנהלת המוסדות, והבא ברכה אל ביתך !